

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ О. О. ПОТЕБНІ ПРО АППЕРЦЕПЦІЮ У КОГНІТИВНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ (на матеріалі словотвору української та російської мов)

У статті розкривається поняття «апперцепції», яке було введено в мовознавство О. О. Потєбнею. Аналізується розуміння апперцепції вітчизняним мовознавцем, викладене в його фундаментальній праці «Мысль и язык». На основі теоретичних засад, розроблених О. О. Потєбнею, розглядається вплив апперцепції на розкриття словотвірного потенціалу префіксів в українській та російській мовах у парадигмі когнітивної лінгвістики.

Ключові слова: апперцепція, когнітивна лінгвістика, пресупозиція, словотвірний потенціал префіксів, поняття «наявність» та «відсутність».

Лінгвальну експлікацію багатьох сучасних понять та явищ когнітивісти-мовознавці пояснюють, звертаючись до теоретичних положень таких наук, як психологія, філософія, логіка, й у своїх дослідженнях використовують методіку аналізу й термінологічний інструментарій цих дисциплін. Термін «апперцепція», застосований у статті, належить до міжгалузевих: він створений за допомогою латинського *ad* «до» та *perception* «перцепція, сприйняття». У психології його активно вживав Герbart, розуміючи як залежність сприйняття від досвіду, знань та психічного стану людини в момент сприйняття¹; у філософії Лейбніц та Кант акцентували увагу на свідомому сприйнятті суб'єктом дійсності на підставі досвіду²; у мовознавстві цей термін увів О. О. Потєбня, який стверджував, що основою для нової номінації є друге сприйняття наявного враження³.

До явища апперцепції виявляється науковий інтерес в усіх когнітивних студіях, зокрема мовознавчих⁴, оскільки воно має вияв як у дискурсі (художньому тексті), так і безпосередньо в мові. У сучасному «Словнику іншомовних слів» С. П. Бибик і Г. М. Сюті ця дефініція визначається як «... залежність сприйняття від минулого досвіду, від запасу знань: загального змісту духовного життя людини, а також від психічного стану людини у момент сприйняття»⁵.

Методологічно значущим у нашому дослідженні є формулювання терміна *апперцепція* О. О. Потєбнею. У його фундаментальній праці «Мысль и язык» не

¹ Психология.— М., 2007.— 288 с.

² Философский энциклопедический словарь / Сост. Е. Ф. Губский, Г. В. Коралева, В. А. Лутченко.— М., 1998.— 576 с.

³ Потєбня А. А. Мысль и язык // Эстетика и поэтика.— М., 1976.— 614 с.

⁴ Озерова Е. Г. Когнитивное пространство апперцептивной номинации в поэтической прозе // Вестн. Моск. гос. обл. ун-та.— 2009.— № 4.— С. 24–29; Озерова Е. Г., Попиль Н. В. Когнитивные аспекты апперцепции памяти // Научный результат : Сер. «Вопросы теоретической и прикладной лингвистики».—2014.— Вып. 2.— С. 88–93.

⁵ Бибик С. П., Сютя Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / За ред. С. Я. Єрмоленко.— Х., 2006.— С. 50.

лише розкривається взаємозв'язок мови та мислення, а й даються визначення мовознавчих, лінгвофілософських та психолінгвістичних понять, що залишаються актуальними протягом уже майже двох століть. Використовуючи ідеї німецьких філософів і психологів як засадничу базу, учений пропонує своє розуміння апперцепції. У параграфі «Слово как средство апперцепции» вказаної праці він відзначає: «При утворенні слова, а також і в процесі мовлення та розуміння, що відбувається за одним законом з утворенням, отримане вже враження зазнає нових змін, ніби вдруге сприймається, тобто, одним словом, *апперцептується*»⁶. О. О. Потебня наводить приклади з «Мертвих душ» М. В. Гоголя, коли персонажі сприймають по-різному одну й ту саму персону, та пояснює це двома стихіями апперцепції: «... треба розрізняти дві стихії апперцепції: з одного боку, те, що сприймається та пояснюється, з другого — та сукупність думок і почуттів, якій підкоряється перше та за допомогою якої воно пояснюється»⁷.

Зазначене поняття О. О. Потебня далі розглядає в психологічному аспекті. Специфіка когнітивного процесу, на думку вченого, постає в організації мислення людини: дія думки полягає в порівнянні двох мисленневих комплексів — того, що пізнається, і раніше пізаного. Спільне між ними є тим третім, що слугуватиме основою для нової номінації. Відзначаючи це, О. О. Потебня наголошує: «Останнє має суттєве значення, тому що завжди результатом взаємодії двох стихій апперцепції є щось нове, що не схоже на жодну з них»⁸.

Переосмисливши філософську концепцію німецького вченого Германа Лотце, О. О. Потебня пише: «Достатньо, що сила впливу уявлень на інші уявлення співвідноситься з їхньою ясністю в тому розумінні, як тлумачить Лотце. Тут до визначення апперцепції як участі найсильніших мас в утворенні нових думок можемо вже додати, що сила мас, які апперцептують, тотожна їхній організованості. Від ступеня останньої залежить і значна широта свідомості, обмеженість якої ми прийняли за вихідне положення при визначенні сили думок, що її пояснюють»⁹.

Нове враження зіставляється з уже існуючими ментальними репрезентаціями та стає новою сходинкою для утворення слів. Учений вважає, що «сила людської думки не в тому, що слово викликає у свідомості колишні сприйняття (це можливо і без слів), а в тому, як саме воно змушує людину користуватися скарбами свого минулого»¹⁰.

На різних етапах когнітивного процесу відбувається виокремлення ознак предметів і явищ, що сприймаються, та утворення слів, що їх позначають. На думку О. О. Потебні, «ознака, що виражена словом, легко закріплює свою перевагу над усіма іншими, тому що відтворюється при всякому новому сприйнятті, навіть не містачись у цьому останньому, тоді як багато інших ознак образу може лише зрідка повертатися до свідомості. Слово від самого свого народження є для мовця засобом розуміти себе, апперцептувати свої сприйняття»¹¹.

О. О. Потебня, розуміючи роль мови в процесах пізнання нового, у процесах становлення та розвитку людських знань про світ, пояснив психологічні процеси апперцепції на основі різних за силою уявлень людини про явища, що мають назви в мові, а також мотивував утворення нових номінацій.

⁶ Потебня А. А. Зазнач. праця.— С. 122.

⁷ Там же.

⁸ Там же.— С. 126.

⁹ Там же.— С. 132.

¹⁰ Там же.— С. 143.

¹¹ Там же.— С. 147.

О. А. Земська зазначає, що за останні роки дослідження словотвірних процесів активізувалися, але всі вони мають описовий характер і не дають відповіді на питання: «Як саме у мові передається той чи інший зміст?»¹². Когнітивний зміст в існуючих ментальних репрезентаціях понять наявності чи відсутності не може бути повністю розкрито без структурного аналізу слів, що їх репрезентують у мові та мовленні, а також засобів утворення цих номінацій. І саме тому ми звертаємось до ідей про апперцепцію О. О. Потебні, що набувають актуальності в поясненні словотвірних процесів. На основі теоретичних засад О. О. Потебні, викладених вище, розглянемо вплив апперцепції на розкриття словотвірного потенціалу префіксів в українській та російській мовах у парадигмі когнітивної лінгвістики.

На відміну від романо-германських мов у граматиці української, російської та інших слов'янських мов зберігається подвійне заперечення, що репрезентує поняття «відсутність» та передається за допомогою часток *не* та *ні*, прикметників *не* та *без*, префіксів *не-* та *без-*. Традиційно одночасне використання двох репрезентантів у слов'янських мовах виконує функцію посилення заперечення (укр. *нічого не бачу*, рос. *никто не пришел*). Проте в українській і російській мовах існують слова з подвійною префіксацією (укр. *небезтурботний*, рос. *небезуспешный*), характерною ознакою яких є втрата семи «відсутність».

В українських та російських словниках зафіксовано небагато слів, утворених за допомогою префіксів *не-* та *без-* одночасно, але вони не є винятком чи аномальним явищем. У споріднених мовах ця модель має значний словотвірний потенціал.

Загальновідомо, що префікси, як і суфікси, є носіями дериваційного значення у слові. Префікси, поєднуючись з певною основою, утворюють слова та вказують на додаткові ознаки, що уточнюють поняттєве значення кореня. В українській і російській мовах налічується понад 100 префіксів у кожній, проте найуживанішими є *не-* та *без-*, що мають такі семантичні відтінки: *не-* вказує на заперечення того, що означає корінь; *без-* позначає відсутність чогось. Характерною ознакою ад'єктивів, утворених приєднанням префіксів *не-* та *без-*, є їхня синонімічність у репрезентації поняття «відсутність» (укр. *безуспішний* / *неуспішний*; рос. *безынтересный* / *неинтересный*).

Для аналізу дібрано прикметники з префіксами *не-* та *без-*, зафіксовані в сучасних словниках української та російської мов як найпродуктивніші у словотворенні. Як відзначає О. А. Земська, «вивчаючи діяльнісний характер сучасного словотворення, тобто виявляючи механізми його функціонування, слід обирати для вивчення не замкнуті, а навпаки — найвідкритіші ряди слів, тобто словотвірні типи, що є високопродуктивними. До них належать постійно вільно утворювані і, отже, в принципі, які не можна підрахувати, відіменникові прикметники з суфіксами *-н-* та *-ов-*»¹³.

До дослідницької картотеки залучено три групи слів, відмінні риси яких наочно представлено в таблицях. У першій групі повністю збігається морфемна сегментація у двох мовах (див. табл. 1). У другій — морфемне членування прикметників і субстантивів збігається частково, розбіжність існує на рівні афіксів (див. табл. 2). У третій — морфемне членування прикметників частково подібне, у більшості випадків різняться корені (див. табл. 3).

¹² Земская Е. А. Язык как деятельность : Морфема. Слово. Речь.— М., 2004.— С. 222.

¹³ Там же.— С. 223.

Виходячи з того, що коренева морфема є структурно-семантичним ядром слова, носієм основного лексичного значення, на нашу думку, вона вміщує пресупозицію, що впливає на подальший розвиток семантики слова. Пресупозицію у словотворенні ми слідом за В. А. Плуґняном та О. А. Земською розуміємо як наявність у базових словах семантичних ознак, що впливають на значення відповідних похідних прикметників і на тенденції сполучуваності тих чи інших синонімічних афіксів з тими чи іншими основами¹⁴.

Наявність або відсутність чогось, що виражено субстантивами, є тією пресупозицією, від якої утворено прикметники з суфіксом *-н-* й або послідовним, або одночасним приєднанням префіксів *не-* та *без-* до основ. Українські й російські ад'єктиви об'єднані в парадигми, оскільки «кожна конкретна словотвірна парадигма являє собою дериваційну мікросистему, взаємопов'язані й взаємозумовлені компоненти якої утворюють певну єдність і цілість. Пов'язані між собою частинимовною спільністю твірних слів, словотвірні парадигми формують своєрідну словотвірну підсистему»¹⁵.

В українській і російській мовах *неуспішний* / *безуспішний* та *неуспешный* / *безуспешный* є синонімами, що вирізняються лише відтінками семантики. *Небезуспішний* та *небезуспешный* — це антоніми до вказаних раніше обох синонімів. До того ж вони є не просто антонімами, а евфемізмами, до основного значення яких додається конотація зменшеності, толерантності та пом'якшення. Слова укр. *небезуспішний* та рос. *небезуспешный* утворено приєднанням префіксів *-не-* та *без-* до коренів прикметників із суфіксом *-н-*. При одночасному приєднанні префіксів їхня поліфункціональність може сприяти об'єднанню двох префіксів і виникненню префікса, що бере на себе спільне значення. Таким префіксом стає в українській мові *небез-*, а в російській — *небез-* / *небес-*.

Словотвірні процеси в споріднених мовах майже не різняться: пари слів з однаковими префіксами переважно збігаються. Це спостерігається, якщо прикметники з префіксами *не-* та *без-* походять від ідентичних субстантивів. Розбіжності наявні у випадках із субстантивною основою *гріх* та *інтерес*.

В українській мові вживаються прикметники *негрішний* та *безгрішний*, а в російській — тільки *безгрешный*. Не має російського корелята український прикметник *плідний*, що перекладається як *плодотворный*. І навпаки, українського корелята немає в російського слова *безынтересный*. Утворений від прикметника абстрактний іменник *небезнадійність* також не має корелята в російській мові.

Розбіжності в значенні мають ад'єктиви, що утворені від субстантивів з різним значенням: укр. *користь* «вигода, пожиток» та рос. *корысть* «матеріальна вигода». У російській мові це слово має негативну конотацію і є синонімічним до слів *жадібність*, *зажерливість*, а в українській слово *користь* розкриває свою семантику лише в контексті. Залежно від цього вживаються два різних прикметники: *корисний* — «який дає, приносить добрі наслідки, користь» та *корисливий* — «який ґрунтується на матеріальній вигоді, робиться задля власної наживи»¹⁶. У представленій парадигмі українські та російські слова, утворені від етимологічно спільних субстантивів, набувають протилежного значення і створюють антонімічні пари: укр. *корисний* — рос. *корыстный*; укр. *безкорис-*

¹⁴ Там же.— С. 222.

¹⁵ *Грецук В. В.* Український відприкметниковий словотвір.— Івано-Франківськ, 1995.— С. 19.

¹⁶ Словник української мови : В 11 т. / За ред. І. К. Білодіда.— К.,— 1972.— Т. 3.— С. 289–290.

Похідні прикметники з префіксами <i>не-</i> та <i>без-</i> й етимологічно спільні пресупозиційні субстантиви			
№	Українське слово	Російське слово	Пресупозиція
1.	небезвідгідний безвідгідний невідгідний відгідний	небезвыгодный безвыгодный невыгодный выгодный	укр. <i>вигода</i> рос. <i>выгода</i>
2.	небезгрішний безгрішний негрішний грішний	небезгрешный безгрешный — грешный	укр. <i>гріх</i> рос. <i>грех</i>
3.	небездарний бездарний —	небездарный бездарный —	укр. <i>дар</i> рос. <i>дар</i>
4.	небезінтересний — неінтересний інтересний	небезынтересный безынтересный неинтересный интересный	укр. <i>інтерес</i> рос. <i>интерес</i>
5.	небезкорисний безкорисний некорисний корисний	небескорыстный бескорыстный некорыстный корыстный	укр. <i>користь</i> рос. <i>корысть</i>
6.	небезнадійний безнадійний ненадійний надійний	небезнадежный безнадежный ненадежный надежный	укр. <i>надія</i> рос. <i>надежда</i>
7.	небезрезультатний безрезультатний — результативний	небезрезультатный безрезультатный — результативный	укр. <i>результат</i> рос. <i>результат</i>
8.	небезспірний безспірний — спірний	небесспорный бесспорный — спорный	укр. <i>спір</i> рос. <i>спор</i>
9.	небезсторонній — не сторонній сторонній	— — не посторонний посторонний	укр. <i>сторона</i> рос. <i>сторона</i>
10.	небезплідний безплідний — плідний	небесплодный бесплодный — —	укр. <i>плід</i> рос. <i>плод</i>
11.	небезуспішний безуспішний неуспішний успішний	небезуспешный безуспешный неуспешный успешный	укр. <i>успіх</i> рос. <i>успех</i>

ний, некорисний — рос. *бескорыстный, некорыстный*; укр. *небезкорисний* — рос. *небескорыстный*. Семантичні зміни, нестабільність значень пояснюються не тільки суперечливим характером самої мови, але й людським чинником, що відбивається в ідіоматиці та етимології.

Регулярність утворення співвідносних прикметників на *-н-* від етимологічно загальних субстантивів свідчить про закономірності цих процесів. Розглянемо зміни у значенні ад'єктивів, що походять від укр. *вигода* та рос. *выгода* при приєднанні префіксів *не-* та *без-*. Мотиваційні відношення між однокореновими словами вказують на ланцюжкову спрямованість дії апперцепції при утворенні похідних слів від субстантивів, що є етимологічно спільними. За допомогою ма-

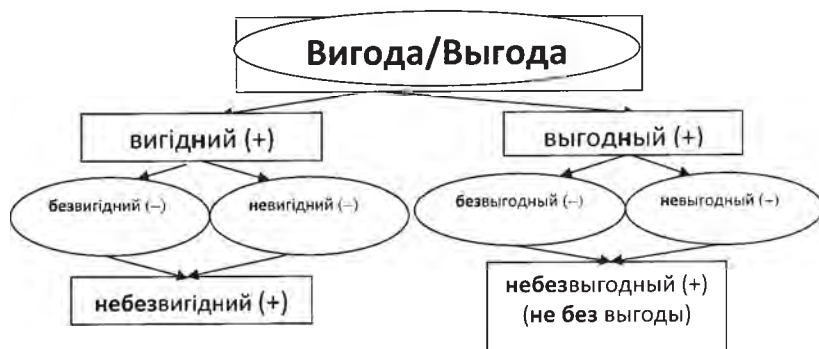

Рис. 1. Ланцюжкова спрямованість дії аперцепції

тематичних символів позначимо: «наявність» — знаком плюс (+), а «відсутність» — знаком мінус (-) (див. рис. 1).

Отже, у російській мові прикметник *небезвыгодный* може бути замінений аналогічним іменником із заперечною часткою та прийменником: *не без выгоды*. Проклітика *не* в таких випадках «перетягує» наголос, що підкреслює тотожність у семантиці з наголошеним словом та має значення «наявність», а не «відсутність». Узуальне використання аналогічних форм (*не без результата, не без користи, не без надежды*) більш властиве російській мові, на що вказують словники. У сучасних російських лексикографічних працях сполучення *не без* представлено в окремії словниковій статті: *не без (не без сожаления, не без труда, не без того)*¹⁷.

Ілюстративний матеріал, поданий у табл. 1, демонструє, що етимологічно спільні пресупозиційні субстантиви впливають на повноту словотвірної парадигми похідних прикметників з префіксами *не-* та *без-*. Кореляція форм ад'єктивів збігається на 91 %: із 44 пар лише 4 не мають аналогічної форми у спорідненій мові.

Таблиця 2

Похідні прикметники з префіксами <i>не-</i> та <i>без-</i> й етимологічно близькі пресупозиційні субстантиви			
№	Українське слово	Російське слово	Пресупозиція
1.	небезрозсудний	—	укр. <i>розсуд</i> рос. <i>рассудок</i>
	нерозсудливий розсудливий	нерассудительный рассудительный	
2.	небезсуперечний безсуперечний	—	укр. <i>суперечка</i> рос. <i>противоречие</i>
	— суперечний	непротиворечивый противоречивый	
3.	—	небезызвестный безызвестный	укр. <i>відомість</i> рос. <i>известие</i>
	невідомий відомий	неизвестный известный	

Мовний матеріал, наведений у табл. 2, свідчить про те, що похідні прикметники з префіксами *не-* та *без-* і пресупозиційні субстантиви мають спільний корінь, але різний афіксальний склад основ слів, від яких утворено нові слова. Це

¹⁷ Палатовская Е. В. Современный русский орфографический словарь.— X, 2006.— С. 402.

впливає на опозиційну бінарність форм української та російської мов. Приклади виявляють такі невідповідності: із 12 пар 4 не мають корелята, що становить 33 %. Проте всі слова словотвірної парадигми належать до активної лексики в обох мовах. Їхня частотність відображає процес селекції мовних одиниць для позначення понять «відсутність» та «наявність» протягом тривалого часу, оскільки всі вони утворені від давніх коренів. Це розкриває діяльнісні механізми апшерцепції творчого процесу пізнання людиною світу речей та явищ.

Таблиця 3

Похідні прикметники з префіксами <i>не-</i> та <i>без-</i> й етимологічно не спільні пресупозиційні субстантиви			
№	Українське слово	Російське слово	Пресупозиція
1.	— — нешкідливий шкідливий	небезвредный безвредный невредный вредный	укр. <i>шкода</i> рос. <i>вред</i>
2.	небездоганий бездоганий — —	небезупречный безупречный — —	укр. <i>догана</i> рос. <i>упрек</i>
3.	небеззахисний беззахисний незахищений захищений	небеззащитный беззащитный незащищенный защищенный	укр. <i>захист</i> рос. <i>защита</i>
4.	— — необразливий образливий	небезобидный безобидный необидный обидный	укр. <i>образа</i> рос. <i>обида</i>
5.	небеззбройний беззбройний неозброєний озброєний	небезоружный безоружный — вооруженный	укр. <i>зброя</i> рос. <i>оружие</i>
6.	небезмежний безмежний неогмежений огмежений	небезграничный безграничный неограниченный ограниченный	укр. <i>межа</i> рос. <i>граница</i>
7.	— — небайдужий байдужий	небезразличный безразличный — —	укр. <i>байдя</i> рос. <i>различие</i>
8.	небезпідставний безпідставний — —	небезосновательный безосновательный неосновательный основательный	укр. <i>підстава</i> рос. <i>основа</i>
9.	небезтурботний безтурботний — турботливий	— беззаботный — заботливый	укр. <i>турбота</i> рос. <i>забота</i>
10.	— — небайдужий байдужий	небезучастный безучастный — —	укр. <i>байдя</i> рос. <i>участие</i>

У табл. 3 наведені приклади, що демонструють розбіжність субстантив-мотиваторів. У більшості випадків корені мають спільну етимологію, але подальший розвиток семантичного ядра не збігається. Відмінність пресупозицій вказує на те, що різні етноси, мови яких є спорідненими, по-різному сприймають одне й те саме. Психологічна основа ментальності виявляється у відобра-

женні насамперед складних явищ і понять, але загальні словотворчі ресурси сприяють утворенню структурно подібних або аналогічних номінацій. Це ще раз підкреслює думку О.О. Потєбні про залежність сприйняття людини від багатьох факторів, що мають вплив на засоби ментальної репрезентації знань про світ за допомогою мови.

Українське слово *захист* та російське *защита* пояснюються в тлумачних словниках за допомогою слів *оборона*, *охорона*. *Хист* має значення «талант, здатність», що аж ніяк не пов'язано з обороною. Але чоловіки мають здібності, вміння користуватися зброєю з метою захисту, тобто мають хист до військової справи. Еквівалентне російське слово *защита* етимологічно співвідноситься зі словом *щит*, що позначає «предмет старовинного ручного озброєння у вигляді округлої площини для захисту від холодної зброї»¹⁸. Це пояснює формальне та смислове розходження прикметникового новоутворення.

Результатом розбіжності мотивувальних субстантивів у третій групі слів є унеможливлення стовідсоткового утворення синонімічних пар з префіксами *не- та без-* для варіантів репрезентації понять «наявність» та «відсутність». Із 40 пар лише 14 не мають відповідних аналогів, що становить 35 %. Це пов'язано із соціально-історичними умовами розвитку споріднених мов, оскільки лексичний склад постійно змінювався, забезпечуючи потреби номінації.

Наприклад, укр. *догана* та рос. *упрек* не є синонімами, але кількість членів парадигми однакова в обох мовах. Сміслові відношення в структурі дериватів допускають словотвірну синонімію з похідними від цих же твірних основ за допомогою префіксів *без-* та *небез-*, які виражають відсутність і наявність ознаки: укр. *небездоганий*, *бездоганий* та рос. *небезупречный*, *безупречный*. Вплив апперцепції в таких прикладах пов'язаний з розмежуванням значень слів в українській та російській мовах, що пояснюється історичними причинами мовних змін.

Розвиток сучасних мов, як української, так і російської, спрямований на розширення значень слів за допомогою абстрактних номінацій. Потенційні можливості префіксів *не-* та *без-* полягають у тому, що вони можуть приєднуватися до основ прикметників, утворених від абстрактних іменників, що називають поняття, образи, якості, властивості, які не сприймаються органами чуття й утворюють нескінченні ряди синонімів — репрезентантів понять «відсутність» та «наявність».

Отже, започаткований О.О. Потєбнею та використаний у статті психолінгвістичний підхід до аналізу лексичного різноманіття експлікації понять «наявність» або «відсутність» дозволив установити певні закономірності функціонування префіксів *не-* та *без-*, що дає підстави стверджувати: лінгвально виражені мовні явища психологічно зумовлені. Сприйняття предметів та явищ матеріального світу відбивається у свідомості людини у вигляді понять, що згодом можуть вербалізуватися. Когнітивна діяльність людини сприяє утворенню нових слів. Як у математичних науках два мінуси в сукупності дають плюс, так і в словотворенні реалізується закон діалектики заперечення заперечення. Послідовне чи одночасне приєднання префіксів *не-* та *без-* до основ у більшості випадків не підсилює заперечення, а двічі змінює значення, що приводить до утворення синонімічного корелята похідної основи. Саме в цьому і спостерігається вплив апперцепції. Друге сприйняття наявного враження розкриває словотворчі

¹⁸ Словарь современного русского языка : В 17 т. / Ред. Л. С. Ковтун, В. П. Петушков. — М. ; Ленинград, 1956. — Т. 4. — С. 1695.

ресурси префіксів **не-** та **без-**, застосування яких стає засобом економії мовних одиниць.

Беззаперечною заслугою О. О. Потебні є те, що вчений переосмислив уже існуюче розуміння психологічного процесу апперцепції та залучив його для тлумачення процесів у створенні нових номінацій. Розуміючи роль мови в пізнанні нового, включення нових об'єктів до наявної в людини системи уявлень, він пояснив психологічні основи утворення нових номінацій за допомогою апперцепції. Тому ідеї про апперцепцію О. О. Потебні, що спираються на принцип експланаторності, є засадничими для сучасної когнітивної лінгвістики.

(Харків)

O. V. RADCHUK

REALIZATION OF O. POTEBNIA'S IDEAS ABOUT APPERCEPTION IN COGNITIVE LINGUISTICS (based on ukrainian and russian word-building)

The article deals with the notion «apperception» introduced into linguistics by O. Potebnia. The interpretation of the notion given in his fundamental work «Thought and Language» is analysed. On the basis of the theoretical foundations laid by O. Potebnia the influence of apperception on the word-building potential of Ukrainian and Russian prefixes within the cognitive linguistics paradigm is considered.

Keywords: apperception, cognitive linguistics, presupposition, word-building potential of the prefixes, the notions of «presence» and «absence».